

World Library and Information Congress: 69th IFLA General Conference and Council

Access Point Library: Media - Information – Culture, 1 - 9 August 2003, Berlin, Germany

Pfifferlingezeit in Berlin – IFLA 2003 ur fjärrlåneperspektiv: en rapport av Johnny Carlsson, Karolinska Institutet, Universitetsbiblioteket.

Tack till Svensk biblioteksforening som genom ett stipendium gett mig och ytterligare tolv kollegor möjlighet att delta i årets IFLA-konferens. IFLA 2003 lockade mer än 4500 deltagare från 133 länder och en mängd utställare. Från att tidigare ha varit en träffpunkt för framförallt nationalbibliotekarier kommer deltagarna nu från alla olika fält bland såväl folk- som forsknings- och specialbibliotek. Arbete pågår för att förenkla och tydliggöra IFLA:s organisation.

Det genomgående temat är fri, jämlik tillgång till information och yttrandefrihet vilket som tidigare präglar arbetet i IFLA. En av konferensens key-note-speakers, Malis före detta utbildningsminister: M. Adama Samassékou berörde att det inte bara är den s k ”Digital divide” som skapar murar mellan människor runt om i världen. Det är fantastiskt att möta kollegor från så mångskiftande verksamhetsområden och hitta så mycket gemensamt.

Som kommittémedlem i ”Section on Document Delivery and Interlending” var det mitt tredje möte av periodens fyra. DD/ILL är en av 45 sektioner och tillhör gruppen ”Collection and services” bland de åtta olika divisioner som finns inom IFLA:s komplicerade organisation. Sektionen för dokumentleveranser och fjärrlån har cirka 20 medlemmar från olika delar av världen. I kommittén finns t ex bibliotekarier från British Library, SUBITO och Library of Congress. Europa och USA, Norden är väl representerat, men det finns även delegater från Afrika, Asien och Latinamerika. För ytterligare detaljer se IFLA:s hemsida: <http://www.ifla.org> ; här finns också hela konferensprogrammet och många av föredragen.

”**Centraliserat eller decentraliserat?**” var temat för sektionens ”Open session” som gjordes i samarbete med katalogiseringssektionen. Här behandlades dokumentleveranser och samkataloger i ett gemensamt perspektiv.

Philip Hider från Singapor visar i sitt bidrag

<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/120e-Hider.pdf>

på fördelarna med en central samkatalog jämfört med en distribuerad eller virtuell samkatalog. En central katalog ger större möjligheter till:

- att undvika duplettposter
- att erbjuda inbyggd kvalitetskontroll genom t ex auktoritetsfiler
- att genomföra överenskomna standarder och policybeslut
- att genom samarbete mellan flera bibliotek ge bättre eller utökad innehåll i posterna

En distribuerad katalog utnyttjar ofta protokollet Z39.50 vilket finns i olika versioner. Servrarna är fortfarande relativt dyrbara och svarstiderna kan bli ganska långa när flera kataloger ska samsökas.

Peter Stubleby från Sheffield

<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/036e-Stubley.pdf>

jämförde COPAC, en central samkatalog för forskningsbibliotek i Storbritannien med tre virtuella samkataloger: CAIRNS för skotska bibliotek, M25 Link för akademiska bibliotek i London och RIDING för akademiska bibliotek runt Yorkshire. Även Peter Stubley konstaterar att Z39.50 behöver förbättras när det gäller beståndsuppgifter och utlånestatus. COPAC ger länkar till respektive biblioteks bestånd och utlånestatus vilket kan ge snabbare och säkrare svar. Han hänvisar också till en dansk undersökning som pekar på att virtuella och centrala samkataloger även i fortsättningen behöver kunna kommunicera med varandra.

Johan Stapel från Kungliga biblioteket i Haag avslutade med en överblick av fjärrlåneverksamheten i Holland.

<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/186e-Stapel.pdf>

Här har man sedan 20 år en avgiftsbelagd central katalog med fjärrlånefunktioner, OCLC/Pica. Biblioteken kan ge sina användare möjlighet att göra fjärrlån genom förbetalda konton. Systemet täcker cirka 55 % av kopleleveranserna och endast 11 % av övriga fjärrlån huvudsakligen för akademiska bibliotek. Portalen <http://www.bibliotheek.nl> kommer troligen att förändra situationen och förbättra möjligheterna även för folkbibliotek att erbjuda sina användare flera virtuella tjänster. Portalen erbjuder fulltexttjänster som tidskrifter, dagstidningar, bibliotekskataloger och databaser. Under 2003 har också referenstjänsten al@din öppnats där frågor kan ställas direkt. Svar ges av 1000+ medarbetare inom 24 timmar. Samma modell borde kunna tillämpas för fjärrlån, eftersom det ur användarperspektiv inte spelar någon roll varifrån det sökta materialet kommer. Folkbiblioteken jobbar för att skapa ett nationellt lånekort, i form av ett smart card.

Tillsammans med existerande standarder som Z39.50, Open-URL och ISO-ILL-fjärrlånestandarder borde det vara möjligt att inom snar framtid skapa ett system som utnyttjar alla befintliga resurser till användarens bästa.

”Performance measurement of Interlibrary Loan operations” var temat för den välbesökta workshopen som kommittén anordnade. Livliga diskussioner bland deltagarna speglade engagemanget i fjärrlånefrågor. Mette Krogh

<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/144e-Krog.pdf>

inledde med en kort överblick av valda delar av resultaten av den nordiska fjärrlåneundersökningen som gjordes 2001 i NVBF:s regi. Hon berättade sedan hur personalen vid Medicinska biblioteket vid Universitetsbiblioteket i Oslo har arbetat med målen för fjärrlånearbetet och hur de interna rutinerna kan förbättras. Servicedeklaration finns utlagd på bibliotekets webbsidor och gör det möjligt för kunderna att lättare veta vad de kan förvänta sig. Exempel på åtgärder:

- Beställningar på material som inte finns på plats kontrolleras bara en gång.
- Felaktiga eller ofullständiga beställningar från bibliotek verifieras inte längre i Medline utan skickas tillbaka till det beställande biblioteket.
- Som ansvarsbibliotek fick man många olokaliserade beställningar från andra bibliotek. Dessa kontaktades och man skrev också en artikel om problemet.
- I den strategiska planen från 2000 bestämdes att alla inkommande beställningar ska hanteras inom två arbetsdagar. Om det inte är möjligt kontaktas kunden.
- Brådskande beställningar ska expedieras så snart som möjligt, helst samma dag som de kommit in.
- Man undersöker de levererande bibliotekens leveranstider regelbundet och väljer snabbaste leverantör även med hänsyn till priset för artiklar eller lån.
- Alla beställningar skickas elektroniskt och elektronisk leverans föredras om möjligt.

I del två av workshopen presenterade Mary Jackson från ARL de preliminära resultaten från den tredje amerikansk-kanadensiska fjärrlåneundersökningen. Deadline för kommentarer från de 124 deltagande bibliotek var den 11 augusti och därefter kommer det slutliga resultatet att publiceras. En tydlig trend är att antalet beställningar minskat och att andelen där användarna beställer direkt själva ökat. Kostnaderna är också lägre för dessa fjärrlån jämfört med de beställningar som hanteras av bibliotekspersonal.

Som ofta var konferensprogrammet i övrigt mycket späckat. Många frågor är av intresse för fjärrlåneverksamhet kommer upp även i andra kommittéers program. Här är några i urval av de som jag hann med under veckan.

Serier

Den tyska samkatalogen för periodika, ZDB (Zeitschriftendatenbank)

<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/005e-Sigrist.pdf>

har existerat i trettio år och presenterade av Barbra Sigrist från Staatsbibliothek zu Berlin. Inte minst för fjärrlånearbetet är den ovärderlig. Den innehåller mer än 1,1 miljoner serietitlar, 410 000 löpande serietitlar, 62 000 dagstidningar, 23 000 elektroniska tidskrifter och beståndsuppgifter för 4300 bibliotek. ZDB:s OPAC är tillgänglig utan kostnad

zdb-opac.de

och går även att nå via SUBITO <http://www.subito-doc.com/> och KVK (Karlsruher Virtueller Katalog). <http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html>

”**CONSER, ISSN, and cataloguing convergence**” var rubriken på presentationen av Regina Reynolds från Library of Congress, chef för den amerikanska ISSN-centralen. Här fick vi veta mera om CONSER (a cooperative online serials cataloging program), katalogiseringsreglerna AACR2, LC rule interpretation och MARC21 som nu är tillgänglig i XML. ISSN Network har nu 75 länder som deltar i samarbetet med att försöka hålla kontroll på tidskriftsfloran, med över 1 090 000 katalogposter. En ny manual publicerades 2002, ISBD(CR): International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources och går att nå på IFLA:s hemsida med adressen <http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbdcr-final.pdf>.

SUNCAT “a serials union catalogue for the United Kingdom” <http://www.suncat.ac.uk/> presenterades av Peter Burnett, Bodleian Library, Oxford, UK. Storbritannien har ännu ingen gemensam samkatalog för serier eftersom många förlitar sig på British Library. Planer finns nu att göra de 22 större bibliotekens periodikakataloger tillgängliga gemensamt och kanske ge oss bättre fjärrlånemöjligheter. En pilotjänst planeras till september 2003.

Bibliografi

Nuläget och planer för elektroniska nationalbibliografier belystes av Unni Knutsen från Universitetsbiblioteket i Oslo.

<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/109e-Knutsen.pdf>

Under 2001 uppdaterade hon en sammanställning från 1996 gjord av Robert Holley. 62 nationalbibliografier granskades och planer fram till 2006 togs med. De tryckta utgåvorna dominerar fortfarande, men de som blir tillgängliga även i online eller via internet ökar. CD-ROM-utgåvor fortlever och flera planerar att ge ut nya. Få av nationalbibliotekens hemsidor har direktlänkar till sina resp nationalbibliografier. Undantagen är bl a Tyskland, Schweiz, Österrike, Iran och Kenya. Hur förvärv av nyutkommen litteratur kan underlättas genom

nyförvärvslistor visades genom exempelvis Svensk bokförtecknings veckolista, Österrikes 14-dagarslista och Belgiens månadslista.

Nationalbibliografins roll i framtiden belystes i ett spännande föredrag av Juha Hakala från Helsingfors universitetsbibliotek, det finska nationalbiblioteket.

<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/155e-Hakala.pdf>

Han belyser många tekniska aspekter av att göra nationalbibliografier tillgängliga elektroniskt med hjälp av protokoll som Z39.50 och ZING (Z39.50 International Next Generation) för utbyte av poster och information eftersom HTML och XML inte är användbara för detta ändamål. Integrerade bibliotekssystem står inför flera utmaningar. Betydelsen av portaler för information retrieval och DOMS (digital object management systems) ökar för att kunna katalogisera och göra webbresurser åtkomligare.

Behovet av nya riktlinjer för elektroniska nationalbibliografier framfördes av Maja Žumer från nationalbiblioteket i Slovenien <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/108e-Zumer.pdf> och Marcelle Beaudiquez från nationalbiblioteket i Frankrike.

http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/142e_trans-Beaudiquez.pdf

Copyright and other legal matters (CLM) får en allt större roll för tillgång till information inte minst när det gäller elektroniska publikationer. Hur "the Digital Millennium Copyright Act", det nya EU-copyrightdirektivet, WTO och GATT kommer att påverka oss är oklart ännu, men viktiga frågor som biblioteken behöver hålla sig informerade om, påverka och tillämpa. En del matnyttigt hittar du på BIBSAMS sidor om upphovsrätt

<http://www.kb.se/BIBSAM/juridik/upphovsr/grund.htm>

Aktuellt om hur långt implementeringen av EU-direktivet

<http://wiki.ael.be/index.php/EUCD-Status>

Kjell Nilsson från BIBSAM gjorde en nyttig genomgång av dessa frågor tillsammans med Paul Whitney från Kanada. Cathy Loffman <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/042e-Loffman.pdf> berättade om undantag från copyrightlagstiftning och TPM (technical protection measures) som vill skydda upphovsrätts-havarna till elektroniska publikationer. Frederick Weingarten från ALA berättade mera om DRM (digital rights management) som kan hota bibliotekens verksamhet genom restriktioner som inte alltid har stöd i copyrightlagstiftning och dess undantag eller "fair use".

Referensarbete, har nu en egen livlig sektion med många deltagare. Tidigare var det en "discussiongroup" knuten till DD/ILL eftersom referensfråga många gånger leder till att dokument av olika slag efterfrågas. Från danskt håll rapporterade Vera Daugaard om BiblioteksVagten

<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/106e-Daugaard.pdf>

som med enad kraft från folk- och forskningsbibliotek erbjuder medborgarna den elektroniska tjänsten "fråga en bibliotekarie". Från tysk horisont har man varit mera inriktad på samlingar än referensstjänster men Hermann Rösch från bibliotekshögskolan i Köln kunde ändå berätta om ett spirande intresse. http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/107e_trans-Roesch.pdf Ett intressant inlägg i diskussionerna var att i Singapore blir nu personlig telefonservice mer och mer efterfrågad jämfört med digital referenstjänst.

Biblioteksbyggnader och biblioteksutrustning

Att många nya bibliotek byggs trots att våra tjänster blir mer och mer digitala är kanske lite motsägande, men många funktioner kan rymmas i en biblioteksbyggnad. Hur det nya folkbiblioteket "Hauptbücherei Wien" <http://tinyurl.com/p8qm> kom till och placerades ovanpå en tunnelbanestation och mellan motorvägar med 100 000 passerande bilar per dag berättade Alfred Pfoser om. "What you fear most you should try" ett citat av Viktor Frankl var ledstjärnan när man försökte höja statusen på det ganska slitna området i ringen (Gürtel). Dansk biblioteksutveckling och utmaningar presenterades av Rolf Hapel från Århus kommunes bibliotek under rubriken "Transforming the library. Här hittar du alla sextio diabilderna: <http://presentations.aakb.dk/hapel/IFLA/IFLA-filer/frame.htm> Naturligtvis kunde vi inte heller att undgå Bibliotheca Alexandrina ... Något som saknades i alla presentationer om biblioteksbyggnader var synpunkter, eller bilder och information om personalens lokaler när det gäller de delar som inte är publika.

För dem som nu ännu inte var helt utmattade erbjöd konferensprogrammet naturligtvis mängder av biblioteksbesök utanför konferenslokalen och mottagningar av olika slag tillsammans med alla trevliga kollegor. Mitt val blev det medicinska biblioteket Charité <http://www.charite.de/ch/bib/> Charmerande, men lite gammaldags med en vacker byggnad i sjukhusparken. 5000 studenter, 3 campus, organisatoriskt hemmahörande vid två universitet verkade det något komplicerat. Ingen undervisning gavs för studenterna, men mycket kurslitteratur på tyska fanns att låna.

Några hann med lite sightseeing också!